

CHƯƠNG 32.

Paris. Đưa con trai nhỏ đi học về, ngồi rầu rĩ một góc. Tôi hỏi tại sao? Nó kể, đưa bạn người Pháp cùng lớp đã lấy cắp cái đồng hồ của nó trong giờ thể dục. Tôi vỗ về, an ủi rằng sẽ khiếu nại vụ này với nhà trường ngay hôm sau.

Nó bật nói: “Con không ngờ tụi Pháp cũng ăn cắp!” Tôi ngạc nhiên hỏi tại sao lại dùng chữ “không ngờ?” Nó đáp: “Tại con tưởng tụi nó giàu quá mà, đâu cần gì ăn cắp?” Tôi giải thích, ăn cắp là tánh xấu của một số người nào đó, chứ không phải là do giàu hay nghèo. Đồng thời, phải nhận rằng, con nít Việt Nam trong thời buổi này “biết” sớm quá, dù là biết sai!

Chiến tranh với những kỷ niệm sợ hãi chưa kịp xóa nhòa trong đầu óc thơ trẻ thì lại dồn dập tiếp những hình ảnh đau lòng theo các cuộc tù đày của cha, anh; hay những chứng kiến kinh hoàng trong các cuộc vượt biển. Lại thêm những tranh đấu cam go với ngôn ngữ xa lạ, với ý thức chênh lệch về thể chất, tất cả đều là nguyên nhân thay thế bàn tay Thời Gian làm cho sự ngây thơ của trẻ em Việt Nam bị mai một lần hồi đi.

Chúa đã bảo: “Thiên đàng là nước của trẻ em.” Vậy mà lớp trẻ ở Việt Nam bị đau khổ vì một thứ “thiên đàng” không có thật đã đành, lớp trẻ ở ngoại quốc cũng chẳng kém gì hơn theo một thứ thiên đàng sung mãn quá độ của tự do vật chất.

Trái xanh bị ép cho mau chín, làm sao có thể tìm thấy được hương vị ngon ngọt, đậm đà?

□

Thứ Hai 31/7/1978, lưu diễn Châu Đốc, tỉnh An Giang.

*/ Châu Đốc là thị xã biên thùy thuộc tỉnh An Giang, được xây trên bờ hữu sông Hậu, ngay cửa kênh Vĩnh Tế, sát biên giới Kampuchia.

+ Nơi đây hàng hóa phong phú vì là chợ biên giới, nhiều người bên nước Cam Bốt qua lại buôn bán với người Việt Nam.

+ Cách thị xã Châu Đốc 5km về hướng tây nam có ngọn núi Sam đứng trơ vơ, cao 237m.

+ Dưới chân núi là lăng mộ ông Thoại Ngọc Hầu và vợ là bà Vĩnh Tế, Trần thủ ở Vĩnh Thanh năm 1818, người đã có công đào kênh Rạch Giá và kênh Vĩnh Tế, giúp cho sự giao thông buôn bán và nông nghiệp trong vùng thêm tiện lợi. + Chung quanh lăng hai ông bà là các nấm mộ của phu dân đã chết trong lúc đào kênh.

*/ Thời gian đào kênh Châu Đốc kéo dài trong 5 năm, từ tháng Chạp Kỷ Mão 1819 (Gia Long 18) đến tháng 5 Giáp Thân (1824) (Minh Mạng thứ 5).

+ Kênh đào gặp nhiều trở ngại về thời tiết, và nhân lực, nên có lúc phải bị gián đoạn. + Nhân công tổng số lên đến 80 ngàn người.

*/ Tương truyền rằng, muốn cho Kênh chóng hoàn thành, có khi dân binh phải làm việc thâu đêm.

+ Đất gần chân núi lắm chỗ có đá sỏi dày đặc, vì vậy sưu dân phải đem xuống sắt lưỡi dày cắm xuống nền, rồi dùng chày vỗ đóng mạnh cho đất sỏi văng lên.

+ Công việc lâu ngày mòn mỏi, lại buồn ngủ vì thức đêm, nhiều khi ngủ gục, người ta đập làm chày vỡ vào đầu nhau đến vỡ sọ chết.

+ Lại còn nạn thú dữ. Trong vùng rừng núi thâm u, ban đêm cọp rình bắt người xé xác mà ăn.

+ Quân lính cũng mòn không kém sưu dân nên sự canh phòng chênh mảng, không bảo vệ nổi những tai nạn kinh khủng ấy.

+ Rắn độc cũng nhiều, bò nhung nhúc trong bung biển, bờ bụi, hang hốc.

+ Thêm nữa là chết vì bệnh tật. + Dưới chân thì đất khô cằn chai cứng, trên đầu thì nắng thiêu nóng bức. + Thiếu nước uống, thiếu thuốc men, nạn lam chướng trong rừng che đá vách làm sao tránh khỏi.

+ Do đó nhiều người bỏ việc trốn đi mặc dù sự trốn xâu lậu thuế là điều không ít nguy hiểm. + Nếu lính canh bắt được một người trốn xâu thì người ấy phải bị phạt đòn, phạt làm việc gấp bội và sau đó phải phạt tù rất nặng, khổ sai liên tục, không cho mãn phiến.

+ Nếu may mà thoát được lính canh thì vào rừng phải gặp nạn đói khát và thú dữ.

+ Nếu cả hai cái nguy vừa kể qua khỏi thì khi trốn về đến Vàm Nao còn sợ phải gặp nạn cá mập, khủng khiếp hơn nhiều.

*/ VÀM NAO là một nhánh sông ăn thông giữa Tiền giang và Hậu giang, thuộc hai địa giới Long Xuyên-Châu Đốc, quanh năm nước xoáy cuộn theo hình vòng cầu, từng đánh đắm nhiều thuyền bè.

+ Sông Vàm Nao hồi ấy hẹp nhưng độ sâu đáng sợ. + Cá mập tránh sóng to của đại giang nên vào ngấm mình vô số ở đó.

+ Sưu dân đa số là người ở miệt dưới (Sa Đéc, Long Hồ, Trà Vinh...), họ muốn trốn phải đi qua con đường đó, một nẻo tắt có nhiều rừng bụi, cách xa đường trạm dịch (tức công lộ), không có đồn ải ngăn chặn. + Người ta đợi đêm khuya, họp thành đoàn cho đông; mỗi người ôm một thân cây chuối để làm ống nổi rồi cùng nhau một lượt nhảy ào xuống nước mà lội để cá không ăn kịp. + Vậy mà trong số mười người vượt sông thì chỉ đôi ba người sống sót, có khi tay chân còn bị cá ăn cụt mất nữa.

*/ Việc hoàn thành kênh Châu Đốc-Hà Tiên đã là một thành quả to tát của nước Đại Việt. + "Từ ấy đường sông lưu thông, từ kế hoạch trong nước, phòng giữ ngoài biên, cho tới dân buôn bán, đều được tiện lợi vô cùng". (Theo Đại Nam Nhất Thống Chí).

*/ Một sắc chỉ của vua Minh Mạng ban xuống, cho đào cốt tát cả những mồ mã của dân binh đã chết trong việc đào Kênh.

+ Công việc bốc mộ phải đi bằng thuyền mà tìm kiếm, di chuyển từ vàm kênh ở hữu ngạn sông Hậu (Châu Đốc) đến ngã ba Giang Thành (Hà Tiên) gần 100 cây số. + Không rõ có bao nhiêu ngôi mộ được bốc, nhưng bằng vào những mỏ mà còn thấy chung quanh lăng mộ Thoại Ngọc Hầu ngày nay, nơi thuở xưa được xem là vị trí cải táng các "nghĩa trùng" thì ít nhất cũng phải có đến hàng 4 hay 50 ngôi.

*/ Vùng đất mới mang tên Châu Đốc- Tân Cương bấy giờ vang cao tiếng hò của người đi mở đất:

"Đèn nào cao cho bằng đèn Châu Đốc
Đất nào dóc cho bằng đất Nam Vang
Một tiếng anh than đôi dòng lụy nhỏ
Có một mẹ già biết bỏ ai nuôi?"

*

**

Các đêm hát ngoài trời trong 10 ngày lưu lại Châu Đốc thường đầy nghẹt khán giả. Có chừng 100 chiếc băng ghế dài ở giữa khán trường, xếp hàng song song theo chiều ngang, dành cho lớp người mua vé ngồi. Phía hai bên hông dẫn dọc ra sau là vị trí của lớp mua vé đồng hạng vào cửa, rồi mạnh ai nấy tìm chỗ đứng. Trong các đêm hát, vấn đề trật tự thường không được ổn định. Lớp người đứng sau đùn lên, xô lớp đứng trước té nhào xuống lớp ngồi trên ghế, làm thành một cuộc chen lấn ồn ào như vỡ chợ. Cứ mỗi lần như vậy, cuộc biểu diễn lại tạm ngưng và chiếc đèn pha được rọi sáng vào nơi gây ra rối loạn.

Vị trí của hai tổ Tân và Cổ Nhạc ở sát ngay mặt tiền sân khấu, cách hàng ghế đầu tiên của khán giả là ba mét. Vậy mà cái khoảng cách bé nhỏ này luôn luôn bị tràn lấn tới cùng.

Trong các đêm hát Châu Đốc, tôi thường gặp một bà cụ già ngồi chồm hòm sau lưng anh bạn chơi trống, bên cạnh đứa cháu trai độ 10 tuổi, mặt mày hiền lành ngơ ngác. Cứ mỗi lúc nhìn qua là tôi đều bắt gặp ánh mắt của bà. Ánh mắt mới đôn hậu làm sao, đủ sức làm rung động bất cứ trái tim nào cứng mạnh nhất. Một lần ái ngại, tôi mời bà ngồi vào chiếc ghế trống của tổ Tân Nhạc. Bà nhỏ nhẹ chối từ với nụ cười âm áp.

Hình ảnh bà quen thuộc đến độ làm cho tôi yêu mến. Từ đêm hát đầu tiên cho đến đêm thứ tám, cứ đúng 7 giờ là tôi đã thấy bà ngồi vào vị trí cố định sau lưng anh bạn chơi trống, phía trái giàn nhạc. Bà lặng yên bên cạnh đứa cháu, nhìn chúng tôi làm việc và đợi chờ giờ hát. Trong sự ồn ào chung quanh, pha trộn giữa âm thanh và tiếng động, sự lặng yên của bà chẳng khác nào một đốm sáng rực rỡ hiện ra trên vùng trời đen tối. Và rồi, không biết tự lúc nào, cái đốm sáng ấy đã len thật nhỏ nhẹ êm đềm vào hồn tôi.

Đêm hát thứ chín bỗng không thấy bà đâu nữa. Chỗ ngồi sau lưng anh bạn chơi trống đã có kẻ khác mau mắn thế vào. Tôi nghe như thiếu thốn nỗi gì trong suốt bốn giờ làm việc, nghe tiếng đàn mình trở nên thừa thãi, vô duyên!

Đêm hát thứ mười cũng là đêm cuối cùng ở Châu Đốc, tôi đến sớm, lần dò tìm tới những khuôn mặt mà vài lần tôi đã thấy bà trò chuyện. Có một người là hàng xóm của bà. Người này kể rằng bà đã chết đêm qua, khi cùng đứa cháu băng qua chiếc cầu khi bắc ngang con suối nhỏ, trượt chân té, đầu đập mạnh vào một hòn đá... Cái lúc bà đang trên đường đi xem Cải Lương.

Tôi thốt lặng người trong ý nghĩ rằng mọi sự trước mặt vẫn tuần hoàn như nhiên, trong khi đã có biết bao biến đổi âm thầm đằng sau cái như nhiên tuần hoàn ấy. Đoàn hát vẫn kéo màn, khán giả vẫn ồn ào như vỡ chợ, tôi vẫn cứ bấy nhiêu việc làm buổi tối... Tất cả đều vô tình như nước chảy qua cầu để không hay rằng một cuộc đời vừa kết thúc, song song với nỗi buồn thiếu vắng vừa được thành hình và lớn dậy giữa trái tim tôi.

[]